

Отримано: 05 липня 2019 р.

Прорецензовано: 08 липня 2019 р.

Прийнято до друку: 09 липня 2019 р.

e-mail: mmamariat92@gmail.com

DOI: 10.25264/2415-7384-2019-9-47-50

Якубовська М. С. Культурологічна основа педагогічної взаємодії: система психологічної безпеки. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»*: науковий журнал. Острог: Вид-во НАУОА, серпень 2019. № 9. С. 47–50.

УДК 378.016:[80+33+002.1]

Якубовська Марія Степанівна,доцент кафедри інформаційної, бібліотечної та книжкової справи
Української академії друкарства**КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ОСНОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ:
СИСТЕМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

У статті порушено проблеми науково-теоретичних аспектів алгоритму інноваційних змін у системі вищої школи, в основі яких лежить відповідь сучасної педагогічної науки викликам новітньої доби, коли педагогіка, виконуючи свої історичні завдання, створює передумови для утвердження якісних інноваційних процесів педагогічної взаємодії в системі «викладач – студент», що становить основи психологічної безпеки нашого суспільства. У статті накреслено алгоритм системних процесів, в основі яких формування культурологічної компетентності студентів, системне еволюційне осмислення дискурсу сучасної освіти та забезпечення варіативних технологій культурологічної освіти студентів; частково проаналізовано тенденції особистісно-гуманітарної технології викладання культурологічних дисциплін у закладах вищої освіти.

Ключові слова: культурологічна компетентність, культурологічний світогляд, дискурс, психологічна безпека суспільства, культурологічна свідомість, мистецтво спілкування, культурологічне середовище, психологічний захист особистості.

Maria Yakubovska,associate Professor of the Department of Information, Library and Book Affairs
Ukrainian Academy of Printing, Lviv**CULTURAL BASIS OF PEDAGOGICAL INTERACTION:
THE SYSTEM OF PSYCHOLOGICAL SAFETY**

The article deals with the problems of theoretical aspects of the algorithm of innovative changes in the system of higher education, the basis of which is the response of modern pedagogical science to the challenges of the modern era, when pedagogy, fulfilling its historical tasks, creates the prerequisites for the establishment of qualitative innovative processes of pedagogical interaction in the system «teacher – student», which forms the basis of the psychological safety of our society. The article outlines the algorithm of system processes, which is based on the formation of students' cultural competence, the systemic evolutionary understanding of the discourse of modern education and the provision of variational technologies for students' cultural education. Particularly, the trends of personal and humanitarian technology of teaching cultural sciences in universities are analyzed.

Key words: culturological competence, cultural worldview, discourse, psychological safety of society, cultural consciousness, art of communication, culturological environment, psychological protection of personality.

Постановка проблеми. Для успішної підготовки кадрів у системі закладів вищої освіти важливе формування культурологічної компетентності студентів, яке становить основу психологічної безпеки сучасності. У цих процесах актуально дослідити науково-теоретичні аспекти формування алгоритму інноваційних змін у системі закладів вищої освіти, проаналізувати вироблення взаємозв'язку системи формування культурологічної та професійної компетентності студентів.

Короткий огляд останніх досліджень і публікацій. Про актуальність обраної теми свідчить те, що на сьогодні існує низка досліджень цієї наукової проблеми. Зокрема, формування культурологічної компетентності як інноваційної парадигми сучасності досліджують у В. П. Андрущенко, В. Г. Кремінь, С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, В. О. Огнев'юк, Т. М. Герлянд, Л. Д. Герганов, М. Б. Євтух, Л. М. Єршова, А. А. Каленський, П. Г. Лузан, М. П. Пантук, Л. А. Пригодій, В. Ф. Орлов, І. Д. Пасічник, Л. П. Пуховська, В. О. Радкевич, Л. М. Романишина, С. О. Сисоєва, М. Т. Теловата, О. І. Щербак, В. В. Ягупов та ін. Наукові проблеми культурологічної підготовки студентів, які вивчають у сучасній педагогіці, класифіковано за такими напрямками: визначальна роль вищої професійної освіти у стратегії духовно-екзистенційної боротьби за оновлення суспільства (В. Г. Кремінь, І. А. Зязюн, Н. В. Скотна, О. Г. Вишневський, І. Д. Пасічник, О. В. Невмержицька), система неперервної професійної освіти (С. У. Гончаренко, Н. Г. Ничкало, В. І. Луговий, С. О. Сисоєва), організація навчального процесу в закладах вищої освіти (ЗВО) (С. О. Сисоєва, М. М. Чепіль, Т. О. Логвиненко); наукова педагогічна тер-

мінологія професійної освіти й навчання в країнах Європейського Союзу (Л. П. Пуховська, С. О. Леу, О. П. Радкевич, М. М. Шимановський, О. В. Бородієнко); професійний розвиток і саморозвиток студентів (В. Г. Кремінь, О. Е. Коваленко, Н. В. Скотна, М. П. Васильєва, Л. В. Лебедик, О. В. Овчарук, А. І. Кузьмінський, В. П. Кемінь); упровадження інноваційних технологій у системі вищої професійної школи (П. В. Вербицька, В. А. Кушнір, Т. Е. Кристопчук, Н. М. Костриця, І. Д. Пасічник, В. І. Свистун, В. В. Ягупов, М. І. Лук'яненко, Л. В. Оршанський).

Мета статті – розглянути проблеми культурологічної освіти студентів у системі закладів вищої освіти технічного профілю як предмет цілісного та системного дослідження, що становить основу психологічної безпеки суспільства, проаналізувати психологічні процеси, які відбуваються в молодіжному середовищі, засвідчити вплив предметів гуманітарного циклу на формування світогляду молодшої людини, показати тенденції співпраці технічного та гуманітарного складників педагогічно зорієнтованої педагогіки сучасності.

Матеріали і методи дослідження. Під час дослідження використано компаративний, історико-логічний, синергетичний методи. Зазначений методологічний підхід дав змогу проаналізувати системне творення психологічної безпеки суспільства як складника загальної гуманітарної парадигми сучасного інноваційного компонента науково-педагогічної діяльності закладів вищої освіти негуманітарного профілю.

Виклад основного матеріалу. Водночас варто зазначити, що проблема культурологічної підготовки в системі ЗВО технічного профілю ще не була предметом цілісного та системного дослідження в працях вітчизняних науковців.

Аналіз освітньо-професійних програм підготовки документознавців у десяти ЗВО технічного напрямку України засвідчив, що змістовий складник компонента культурологічної підготовки в усіх ЗВО технічного профілю зумовлений стандартами вищої освіти підготовки фахівців (державними, галузевими та стандартами ЗВО).

Зміст педагогічної освіти магістрантів у ЗВО технічного профілю, зазвичай, визначено нормативним і варіативним складником підготовки фахівців, що відображено в освітньо-професійній програмі та освітньо-кваліфікаційній характеристиці підготовки документознавця. Систему культурологічної підготовки забезпечує ціла низка навчальних дисциплін.

У процесі дослідження виявлено прогалини у формуванні змісту освітньо-професійних програм підготовки документознавців у ЗВО технічного профілю.

У системі підготовки документознавців, на наш погляд, у достатньому обсязі передбачено культурологічну спрямованість; визначено оптимальний зміст культурологічної підготовки; наявний структурно-логічний міждисциплінарний зв'язок дисциплін нормативного та вибіркового циклів, які забезпечують наступність у формуванні культурологічних компетенцій у студентів; достатній перелік культурологічних дисциплін вибіркового компонента; дотримано вимог принципів наступності й послідовності у викладанні дисциплін культурологічного циклу.

Проте окремі навчальні предмети потребують розроблення навчальних програм та інноваційних методик. Це стосується дисциплін філологічного циклу, які найбільш повною мірою сприяють формуванню як культурологічної свідомості студентів, так і становленню культурологічних компетенцій.

До цих предметів належить «Сучасний літературний процес», який не лише знайомить студентів із новинками сучасної літератури, а найголовніше – сприяє формуванню культурологічних основ їхнього світогляду. У життєдіяльності людини спосіб мислення тісно пов'язаний із моделлю поведінки. Сподівання, прагнення, воля до реалізації задумів – важливі складники в системі професійної діяльності.

Індивідуалізація творчого письма в художньому творі – основа формування культурологічних рис характеру особи. Значення тих чи тих прийомів формує основу творчої манери письменника. У системному творенні парадигми сучасної особистісно зорієнтованої освіти літературний матеріал може використовувати для ґрунтовного вивчення життєвих обставин.

Нова доба української духовності вимагає творення індивідуальності, яка буде спроможна жити в умовах оновленої соціально-економічної формації. Виклики сучасності, коли молоді солдати на фронті нехтують небезпеками й труднощами буття, задля великої справи здатні відмовитися від типових принад людського життя, підтверджують, що формується нова людська індивідуальність.

Основи формування особистості нової епохи закладено в системі особистісно зорієнтованої освіти. Народжуються яскраві особистості не завдяки обставинам, а всупереч їм. Їхні моральні якості розкриваються участю в спільній справі, ставленням до товаришів, їхніх турбот. Оновлюються системні деталі життя, змінюються характеристики людей.

У життєво нелегких обставинах для педагога важливо скласти фізично відчутну систему духовної взаємодії з вихованцем. Потрібно врахувати індивідуальну манеру, стиль поведінки, адже до кожного студента потрібно знайти індивідуальний підхід.

Система, яка насправді простіша, під час педагогічної дії ускладнена: люди активної дії працюють із системою самоаналізу. У системному формуванні культурологічного світогляду мета культурологічного пізнання не вичерпується на тому, щоби розкрити суть явища життя.

Система культурологічного пізнання веде до ідейно-естетичної оцінки явищ та їхньої суті, оскільки в художньому образі життя пізнається через систему мистецької взаємодії. Змальовуючи життя, письменник дає важливий матеріал для педагога, який хоче знайти модель спілкування в системі «вихователь» – «студент».

В інноваційній системі сучасної освіти модель єдності навчального, виховного і розвивального начал набуває щораз актуальнішого звучання. Через пізнання ідейно-естетичної оцінки кожної конкретної ситуації викристалізовується модель діяльнісного впливу на вихованця.

Якщо в умовах основної школи такий вплив продиктований становленням фундаментальних рис характеру, то в умовах вищої професійної школи модель стосунків зміщується в бік активного професійного начала, коли кожен студент повинен знайти себе в системі майбутньої професійної діяльності.

Вища професійна школа – це місток між світом навчання та практикою професійної діяльності студента-фахівця. Єдність навчальної діяльності та практики творить наступність між навчанням і виробництвом. Разом із практичними вміннями та навиками студент повинен засвоїти духовні імперативи постійної дії. Тільки той, хто постійно працює над своїм розвитком, зможе досягти найкращих результатів.

Творчість і нестандартність мислення – це запорука творчих успіхів студентів – майбутніх фахівців. Мистецтво в усіх його виявах здатне пробуджувати не лише емоційно-вольові, а й професійні якості фахівця.

Педагог завжди прагне знайти засоби активізувальної дії на студентів, щоби вони стали його однопідоумцями, партнерами, аби разом із ним переживали почуття захоплення чи обурення, радості чи занепокоєння. Використання елементів системної оцінної деталі допомагає не лише розвинути естетично-емоційне чуття, а й сприяє розвитку культурологічної компетенції.

Педагогічні обставини, у яких формується система педагогічної взаємодії, основана на культурологічній основі, вимагає творення відповідного культурологічного простору, тобто педагогічного середовища.

Система позитивного начала, яке панує в умовах навчального колективу, складається з безлічі моделей, у яких фокусується досвід родинного (поза межами середовища), колективного, особистісного характеру. Більша чи менша відкритість студентів створює зону комфорту чи дискомфорту, від якої залежить система педагогічної дії.

Викладач вищої школи, безумовно, не зобов'язаний працювати з найвищою довірою до своїх вихованців. Але система анкетувань, бесід, круглих столів допоможе створити загальну психологічну картину студентського колективу.

Конкретизація служить важливим засобом поглибленого показу людських характерів. Якщо проаналізувати мистецьке явище творчо, незважаючи на традиційну систему оцінок, складених дотепер, то можна стверджувати, що висловлювання студентів щодо того чи того явища дають змогу глибоко вивчити духовно-емоційний стан студентського середовища.

Система психологічної безпеки й полягає в тому, аби працювати на випередження часу, унеможливаючи навіть обставини, які могли би спричинити негативні явища. Таким чином культурологічна парадигма в системі особистісно зорієнтованої освіти допомагає розширити психологічну взаємодію в системі навчальної діяльності між студентом і викладачем.

Отже, ми бачимо, що роль літературного тексту як явища мистецтва важлива в системі формування культурологічного світогляду студентів, у системному вмінні використовувати засоби мовленнєвих навичок у процесі навчальної, а згодом виробничої діяльності.

В умовах глобалізованого суспільства ми все більше спостерігаємо внутрішню еміграцію сучасної молоді людини, на відміну від нігілізму 60-х років минулого століття, коли в системі мистецьких модерних віянь молодь зазвичай підкреслювала свою індивідуальність у системі зовнішніх атрибутів.

На цій психологічно-філософській основі базувався рух шістдесятництва, який охопив усі напрями соціально-виробничого буття. Для цієї епохи була характерна єдність технічного і гуманітарного знання, яка становила суть психологічної імміграції людської індивідуальності.

Енергія молоді сили завойовувала все більші площини духовного простору й була сфокусована зазвичай у надрах мистецького середовища.

Зараз центром культурологічного життя стали клуби творчої молоді та майстерні художників. Цей рух описано в культурологічних повістях-дослідженнях Ігоря Калинця «Молімося зорям дальнім», Любомира Сеніка «Ізйди, сатано!». Треба сказати, що ці повісті пролежали в шухляді понад двадцять років і побачили світ лише у 90-х роках ХХ століття.

Нині у Львові функціонує знакова майстерня-музей видатного скульптора ХХ століття Теодозії Бриж – філія Картинної галереї ім. Б. Возницького. У цій майстерні збиралися провідні митці епохи: Дмитро Павличко, Ірина Вільде, Роман Лубківський, подружжя Калинців, родина Стригунів, Алла Горська.

У ній Микола Петренко написав вірш «Намалой мені ніч», тут відбулося весілля Івана та Марії Драчів. У часи Української незалежної держави майстерню Теодозії Бриж відвідали фактично всі президенти. Знакова сила мистецтва переростає межі культурологічного простору і стає важливим складником державотворчої політики.

Вища освіта в усі часи розвитку українського суспільства була носієм інноваційних напрямків соціально-економічного та гуманітарно-духовного буття. Єднання сил технічної та гуманітарної інтелігенції стало знаковими подіями й має хорошу традицію впродовж десятиріч. Ця тенденція посилилася з утвердженням Української держави.

Фізик Світлана Вакарчук стала авторкою унікальної виставки живопису. «Двісті п'ятдесят творів живопису подала на своїй першій ретроспективній виставці художниця Світлана Вакарчук. І це лише невелика частка того, що вона створила за роки творчої діяльності, повідомляє Західна інформаційна корпорація. Експозиція зайняла весь поверх Львівського музею етнографії та художнього промислу НАН України, що стало прецедентом для закладу – досі за всю історію існування музею жодна персональна виставка не займала стільки місця у його залах» [3].

Інтеграція різних видів мистецтв і все більше завоювання духовних просторів України – це знакове явище, яке свідчить про інноваційні духовно-екзистенційні культурологічні процеси сучасності. Вони становлять основу культурологічного простору сучасності й активно впливають на розвиток сучасної вищої освіти.

Ці явища повинні стати частиною змістового наповнення культурологічних курсів гуманітарного напрямку, оскільки вони не просто урізноманітнюють форми пізнання, а слугують важливими засобами для творення інноваційної моделі культурологічного мислення сучасного студента.

Зараз у системі вищої професійної освіти для підготовки документознавців розроблено низку інноваційних дисциплін, зокрема «Основи іміджмейкерства та ділових комунікацій» і «Психологія лідерства». На наш погляд, лише культурологічний складник найбільшою мірою сприяє інноваційному становленню професійної підготовки сучасних студентів.

Мовленнєва компетенція визначає професійну підготовку фахівців будь-якої галузі, зокрема й документознавчої. Розроблено чимало програм із проблем ефективності та якості формування мовленнєвих навичок студентів. Використання художніх текстів у системі мовленнєвої підготовки дає можливість сформувати духовний потенціал людської індивідуальності, коли людина розвивається через систему духовних цінностей.

Використання високоякісного художнього тексту дозволяє ефективніше впровадити в практику освітнього процесу філософію мови О. Потебні, яка пов'язує систему світобачення, світорозуміння з особливостями культурної життєдіяльності людини.

Поєднання технічного і гуманітарного складника у вищій професійній освіті – це широка тема, інтегрована в систему дискурсу професійної школи й розвитку соціуму, оскільки розвиток суспільства залежить від розвитку вищої школи, у якій готують кадрів суспільної еліти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дає можливість зробити висновок, що система психологічної безпеки суспільства – це важливий складник у формуванні його гуманітарної безпеки. Дослідження алгоритму науково-теоретичних аспектів інноваційних змін у системі вищої школи засвідчує, що від розвитку інноваційного складника сучасних ЗВО залежить гуманітарна безпека суспільства. Педагогіка, виконуючи свої історичні завдання, створює передумови для утвердження якісних інноваційних процесів педагогічної взаємодії. Аналіз алгоритму системних процесів, в основі яких формування культурологічної компетентності студентів, створює умови для еволюційного осмислення дискурсу сучасної освіти та забезпечення варіативних технологій культурологічної освіти студентів, яке накреслює систему співпраці технічного та гуманітарного складників особистісно зорієнтованої педагогіки сучасності.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в підготовці програми навчальних дисциплін, які сприятимуть формуванню культурологічної компетентності сучасних студентів.

Література

1. Ващенко Г. Загальні методи навчання. Київ, 1997. 415 с.
2. Викладач і студент: суб'єкт-суб'єктні відносини: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (27–28 листопада 2008 р.) / ред. кол.: А. І. Кузьмінський та ін. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. С. 158–159.
3. Відкрилася персональна виставка дружини і матері Вакарчуків. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2006/06/08/102006>.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
5. Ничкало Н. Г., Гончаренко С. У., Радкевич В. О. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика. Хмельницький: ТУП, 2002. 334 с.
6. Ничкало Н. Г. Трансформація професійно-технічної освіти в Україні. Київ: Пед. думка, 2008. 199 с.
7. Пасічник І. Д. Психологія поетапного формування операційних структур систематизації. Острогозька академія, 1997. 188 с.